

Literaire genootschappen lijden veelal een kwijnend bestaan. Maar het Godfried Bomans Genootschap niet. **Willem Pekelder** werd in 2017 met zijn volle verstand lid.

tekst **Willem Pekelder** foto's **Judith Jockel**

‘HAD IK
MAAR
ÉÉN
ZO’N
OOM’

Het bestuur van het Godfried Bomans Genootschap bij het graf van de schrijver in Bloemendaal.

Van

Guido Gezelle tot Ida Gerhardt en van Boudewijn Büch tot de reeds lang vergeten Ernest Claes, je kan het zo gek niet bedenken of er bestaat een literair gezelschap dat de naam van een schrijver in ere probeert te houden. Literatuurliehebber Fred Berendse uit Wieringen telde na enig spitwerk meer dan zestig van zulke sociëteiten in Nederland en Vlaanderen.

Ze houden bijeenkomsten met sprekers, verzorgen heruitgaven van literair werk en secundaire publicaties, onderhouden websites en nieuwsbrieven. Maar de meeste genootschappen lijden een kwijnend bestaan.

Wat is het bestaansrecht van al die literaire clubs, die tezamen nog altijd enkele duizenden leden tellen? Zelf sloot ik me acht jaar geleden, met m'n volle verstand, aan bij het Godfried Bomans Genootschap. Waarom ook alweer? Heel deftig geformuleerd was ik toe aan een 'rentree in de society'. Na zes jaar als tv-criticus voor *Trouw* bestond mijn re-integratie uit een zelfbereide welkomstcocktail met drie ingrediënten: tennis, een goeddoelenclub en het genootschap.

Maar waarom Bomans? Waarom niet een groot romancier als Willem Frederik Hermans? Dat heeft te maken met jeugdsentiment. Mijn ouders verslonden *Erik of het klein insectenboek*, *Pa Pinkelman* en *De man met de witte das*. Zelf las ik *Pieter Bas* als mijn eerste 'grote-mensenboek'. En in het weekend verscheen onze held op tv: in Rome of bij Mies. Op zondag dankten wij de Heer voor zoveel Godfriedvreugd.

Maar er moet meer zijn. Naar dat meer ga ik in dit verhaal op zoek. Ik spreek af met Fred Berendse, voorzitter van de club rond Bomans (1913-1971). Hij vertelt dat het Genootschap nog altijd redelijk succesvol is. Dat is, in zijn ogen, vooral te danken aan het 'regelmatige rumoer' rond de schrijver: vorig jaar nog een musical op basis van *Erik* en in 2022 een promotie over Bomans en het katholicisme.

ONTROERD DOOR DE LATIJNSE MIS

Ik las dat proefschrift van Genootschaps-lid Harry Broshuis en ontdekte dat ik eigenlijk net zo'n katholiek ben als Bomans: weinig zekerheden, veel twijfels. Maar nog altijd ontroerd door de betoverende schoonheid van de Latijnse mis. Zou dat onbewust een rol hebben gespeeld bij mijn lidmaatschap van het Genootschap? Wat in elk geval meespeelt, is het plezier van het samen zijn tweemaal per jaar.

De schrijver zelf is al een halve eeuw ontzettend overleden, maar de club bloeit nog steeds. "Ons ledental stijgt zelfs sinds de aankondiging van de Bomans-biografie van Gé Vaartjes", vertelt Berendse content. "We zitten nu op 260 leden. Vanochtend kwam er weer één bij. Eind jaren negentig, toen Bomans' verzameld werk uitkwam, telden we zelfs meer dan driehonderd leden."

Zou ook niet meetellen dat Bomans dankzij zijn talloze radio- en tv-optredens als eerste schrijver >>

Bestuursvergadering van het Godfried Bomans Genootschap.

Godfried Bomans reikt Marlene Dietrich een Edison uit in 1963. FOTO ANP

>> uitgroeide tot BN'er? "Voor boomers zal dat zeker een rol spelen", denkt Berendse, "wij hebben heel wat leden die de beelden van Bomans met Marlene Dietrich nog scherp op het netvlies hebben, dat scheelt."

Hoelang het Genootschap en collega-clubs het nog zullen uitzingen, hangt van allerlei factoren af, doceert de gepensioneerde onderwijzer. "Allereerst: heb je voldoende vrijwilligers die de vereniging willen dragen? Ons bestuur bestaat grotendeels uit zeventigers. Vallen die weg, tja, wie gaat ons dan opvolgen? Zeker, er is wat instroom van jongeren, maar die willen meestal geen bestuursfuncties."

Gelukkig wordt Bomans nog geregeld geciteerd, ook dat houdt de club levend, weet Berendse. "Godfried sprak in zijn tijd al in oneliners. Wel, die doen het juist vandaag uitstekend, zoals: soms kom ik uitgeput thuis van het ongedwongen zijn."

Bij zo'n aforisme zie ik Bomans weer helemaal voor me. Daar op die zwartwit-tv met spriet in de ouderlijke huiskamer in Rotterdam. Dan sprak hij met zijn broer Arnold en zuster Wally in het programma *Bomans in triplo*. Zij beiden kloosterling, hij eenzaam scepticus. "Beschouw jij het leven in zo'n klooster als zuiver antichambrenen op wat erna komt?", vroeg Bomans aan zijn broer.

Wat antichambrenen was, wist ik toen nog niet. Maar wat was ik onder de indruk van die verschijning. Zozeer zelfs dat ik dacht: had ik maar één zo'n oom.

Willem Pekelder (Rotterdam, 1959) is journalist en columnist. Hij schrijft onder meer voor *Trouw*, *VPRO* en *HP/De Tijd*.

Ideaal voor koude winteravonden bij de open haard. Pijp in de mond, glas wijn in de hand, en maar vertellen. Wat een briljant causeur. Wijs en amusant tegelijk. Zelfs nu hoor ik nog die stem als ik zijn boeken lees.

Het Godfried Bomans Genootschap houdt al sinds 1972 de herinnering levend. Soms dankzij een enkel lid dat de auteur nog persoonlijk heeft gekend. Maar vooral dankzij sprekers, vaak zo meeslepend dat je, net als bij Bomans, nooit meer naar bed wil.

VERLOREN PARADIJS

Het werven van sprekers wordt wel een probleem, moet Berendse (71) toegeven. "De meesten die Bomans hebben gekend, leven niet meer. Wij beginnen nu aan de tweede generatie: geen Kees Fens, maar zijn zoon Stijn. Stijn is onze gast tijdens de voorjaarsbijeenkomst in april."

Op de laatste najaarsbijeenkomst was auteur Gé Vaartjes de hoofdspreker. Naar diens Bomansbiografie zien de leden al jarenlang reikhalzend uit. Nu is het dan zover. Op 25 januari ligt *Vleugelman*, uitgegeven door Querido, in de winkels. In de Vereniging in Haarlem doet Vaartjes voor ons, bevoorrechte 'bomansianen', een boekje open over zijn boek.

Bijvoorbeeld over Bomans' escapisme. "Hij was zijn leven lang op zoek naar het verloren paradijs uit zijn vroege jeugd", zegt Vaartjes. "Die deur was voorgoed dichtgevalen. Waarop Bomans dat paradijs telkens pro-

Hij appelleert aan het gevoel dat we iets zijn kwijtgeraakt

beerde te reconstrueren. Door te fabuleren of door het schrijven van sprookjes."

Is hij niet vooral dáárdoor, meer dan menig ander schrijver, in ons collectieve geheugen blijven hangen, vraag ik mij af. Doordat hij appelleerde aan een diepgeworteld oergevoel? Het vermoeden namelijk dat we gaandeweg het leven iets zijn kwijtgeraakt wat we nooit meer terug zullen vinden? Zoals de hoofdfiguur in Bomans' sprookje *De Vleugelman* (inderdaad, à la de titel van de biografie) die ten einde raad maar vleugels gaat maken om levend naar de hemel te vliegen? En daar uiteraard jammerlijk in faalt?

De biografie doet inmiddels uit de doeken dat Bomans zich ondanks zijn vluchtgedrag – ik vertaal: de student die nooit volwassen wilde worden – ontzettend met zijn eigen tijd verbonden voelde. Dat was weer zo'n paradox in Bomans' leven. "In zijn columns kon hij in een paar zinnen ongenadig met personen of situaties kon afrekenen", weet de spreker.

VILEIN

Wellicht heb ik als journalist onbewust iets van Bomans opgestoken? Ik ga me natuurlijk niet met een grootheid als hij vergelijken, maar ik houd van de omkering als stijlmiddel: zware zaken licht maken, en lichte zwaar. En in columns ben ik graag scherp. Sommigen noemen me zelfs vilein. Dat vind ik fijn.

Tot slot trakteert Vaartjes ons op een primeur: >>

Bomans met Willem Duys in het Avro-programma 'Voor de vuist weg'. FOTO ANP

Genootschap-voorzitter Fred Berendse (links) leest voor bij Bomans' graf.

>> een liefdesbrief van Bomans aan zijn minnares, illustratrice Maria Gude. Het epistel is gedateerd 27 februari 1959, en vermoedelijk geschreven na een brief vol verwijten van Maria. 'Niemand houdt van mij. Ik bedoel echt houden. Jij bent de enige die aan mij denkt en niet aan wat uit mij komt, en de voordelen daarvan. Zo is het toch? Ga niet weg. Godfried.'

Daarna schenkt Vaartjes ons een voorpublicatie uit *Vleugelman*. In het tumult rond de cadeaudoos kan ik nog net de hand vastgrijpen van Henri de Waele, hoogleraar aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Met zijn 45 jaar behoort hij beslist tot de jongere garde van het Genootschap.

WEEMOED

Wat zoekt een junior bij deze seniorenclub? "Tja", mijmert De Waele, keurig in jasje-dasje, "misschien heb ik het idee dat ik te laat ben geboren? Net als Bomans voel ik weemoed naar een tijdperk dat ik niet heb meegemaakt. Noem het valse nostalgie naar de negentiende eeuw."

Ik herken daar veel in, al gaat mijn weemoed minder ver terug, namelijk naar de tijd dat we nog niet zo rauw en bot waren als nu. Dat beleefdheid en goede manieren nog wat meer in tel waren. Een levensstijl waarvan Bomans bij uitstek de representant was. Als ik De Waele zo zie en hoor, weet ik zeker: wij begrijpen elkaar.

De Nijmeegse professor heeft het ondertussen over

'Spijtig dat zijn type is uitgestorven, de verloren romanticus'

zijn ouders – hij hoogleraar, zij kunsthistorica – bij wie *De man met de witte das* prominent in de kast stond. Een herkenbaar Bomans-boek voor De Waele, want ook hij had een enigszins gecompliceerde verhouding met zijn pa, die overigens als Nijmeegs student dezelfde kamer bewoonde als Bomans ooit boven café 't Haasje. "Als ik het herlees, krijg ik nog steeds kippenvel. Bomans stopt je in een tijdmachine die je rechtstreeks terugbrengt naar de tijd dat zijn vader Kamerlid was."

Ofschoon zelf geen literair schrijver probeert De Waele, net als Bomans, zijn lezers bij de les te houden. "In wetenschappelijke publicaties breng ik mijn boodschap gedoseerd, met een bepaalde timing en waar mogelijk een vleugje humor. Ik denk dat je dat van Bomans kunt leren."

Soms lardeert hij zijn colleges internationaal en Europees recht met Bomansachtige grappen, die op de studenten vaak een wat oubollige indruk maken. "Tóch ga ik ermee door, want vooral ik moet het naar mijn zin hebben in de colleges. Daarbij maak ik bezwaar tegen de studenten van deze tijd, die de gevatheid van Bomans herkennen noch erkennen. Spijtig dat zijn type zo'n beetje is uitgestorven: de verloren romanticus."

Wat knap je toch op van zo'n gesprek. Alsof Henri de Waele, ondanks zijn 45 jaar, Bomans persoonlijk heeft gekend. Mieke Poelman is een van de weinige leden die hem nog echt heeft meegemaakt. Eerlijk gezegd ben ik een beetje jaloers op haar, omdat zij begin jaren zestig

in het prieel van de schrijver in Bloemendaal bijeenkwam met de leden van wat toen nog de Godfried Bomans Kring heette. En hoe de schrijver zelve daarbij cola en Mars uitdeelde en zijn bewonderaars tot slot uitzwaaide bij de bus.

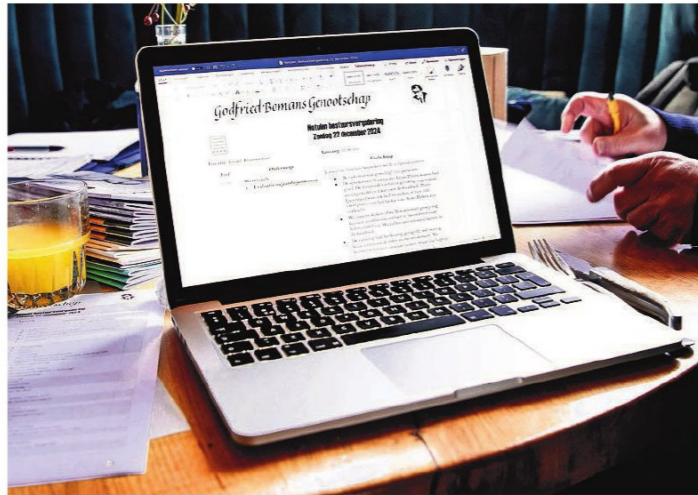
BIEFSTUK EN DRUIVEN

Ik bel Mieke Poelman (82), een oud-verpleegkundige, op in het Hoge Noorden. Ze vertelt dat zich vanuit de Kring een mooie, platonische vriendschap ontwikkelde tussen Bomans en haar. "We correspondeerden en telefoneerden zo nu en dan. En eenmaal kwam hij bij mij eten op mijn kamer in Amsterdam. Ik zie hem nóg de trap op lopen met biefstuk en druiven. Het was september 1971, drie maanden voor zijn dood."

Aan de telefoon citeert ze uit een brief gedateerd 28 februari 1971: 'Jij bent eigenlijk de enige die ik overgehouden heb uit die malle Godfried Bomans beweging, en dat zag ik tóen al'.

Thuis groeide Mieke Poelman met Bomans op. "Mijn vader, leraar Nederlands, gaf me als eerste Bomans-boek *Erik*. Mijn broers en ik kenden hele stukken van Bomans' werk uit ons hoofd, en we overhoorden elkaar." De columns van Bomans uit de zaterdag-*Volkskrant* staan nog altijd keurig ingeplakt bij Mieke Poelman in de kast.

Zo blijkt, Godfried Bomans is nog altijd springlevend! Lang leve de dode schrijver! <<

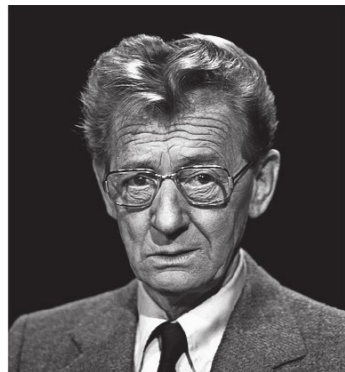
Anton Tsjechov

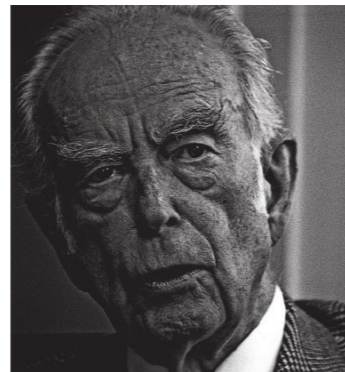
Arthur van Schendel

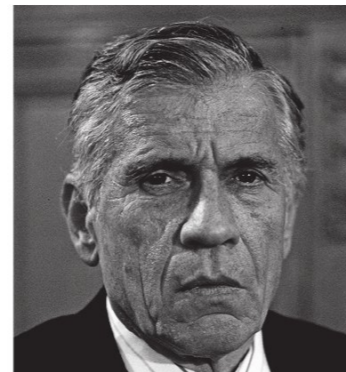
Willem Elsschot

Simon Carmiggelt

Marten Toonder

Gerard Reve

Wat te doen met het oubollige imago?

De meeste literaire genootschappen verkeren in 'palliatieve staat'. Is er toekomst voor deze clubs?

tekst **Willem Pekelder**

Het valt vaak niet mee om een literaire sociëteit te zijn. De Vereniging van Carmiggeltvrienden blies in 2005 de laatste adem uit, gevolgd in 2018 door het Nieuwe Gerard Reve Genootschap en het Vlaamse Gerard Walschap Genootschap. De Arthur van Schendel Stichting beheert alleen nog het archief van de schrijver en het Ernest Claes Genootschap heeft geen leden meer, alleen nog een website.

Ook het Willem Elsschot Genootschap in Vlaanderen is recent gaan hemelen. "Ge kunt een koe niet blijven melken, hè?", bekent voorzitter Cyriel Van Tilborgh telefonisch. "We hebben de afgelopen 25 jaar meer dan honderd publicaties over Elsschot uitgebracht. We zijn klaar." De exquisite benefietdiners die het Genootschap ooit

bedacht, gaan overigens wel gewoon door.

Literatuurliehebber Mari de Kort (73) maakte een inventarisatie van de circa zestig literaire clubs in Nederland en Vlaanderen en trok de conclusie dat de meeste in 'palliatieve staat' verkeren. Oorzaak is meestal een combinatie van vergrijzing, gebrek aan nieuwe, jonge instroom, ontleding en wankele financiën.

In oktober 2023 bracht De Kort tal van literaire clubs uit het Nederlands taalgebied bij

'Ge kunt een koe niet blijven melken, hè?'

een in Antwerpen, met als doel de samenwerking te verstevigen. "Alleen op die manier kunnen we overleven", zegt de in Vlaanderen woonachtige oud-ondernemer. Hij denkt aan de oprichting van een overkoepelend orgaan dat in gesprek moet gaan met overheden, subsidieverstrekkingen, sponsoren en

vooral onderwijsinstellingen: van basisscholen tot universiteiten.

"Op die manier kunnen we jongeren weer meer bij de literatuur betrekken. We zullen daartoe ook veel actiever moeten worden op sociale media. Zo zullen we van de schaduw in de zon komen."

Maar komen de genootschappen ooit nog af van hun ietwat oubollige imago? Of, zoals De Kort het ooit zelf formuleerde: relicten uit de negentiende-eeuwse literaire salons, toen vrouwen nog korsetten droegen en mannen lange onderbroeken. "Nogmaals, we moeten echt op zoek naar de jeugd", reageert De Kort. "De club rond Marten Toonder is daar sterk in."

Ondanks alle doodsberichten zijn er ook wonderbaarlijke wederopstandingen. Zo zit het ledental van het Stijn Streuvels Genootschap de laatste jaren lichtjes in de lift. En de sociëteit rond de Britse auteur Lewis Carroll is na een diepe slaap van dertig jaar (!) in 2017 zowaar weer wakker gekust. Een aparte vermelding verdient tot slot het Nederlands Tsjechov Genootschap. Het telt weliswaar niet meer dan zes leden, maar die komen wel zes keer per jaar bijeen om Tsjechov te bestuderen. Vanuit het Russisch!